

ig ons even
ogelijk met

Leiden zag
Robinsons,

at Harmonie
en Zoon-
armoonie van
thaar over-

en boekse
en gebruik

l gebonden,

tel staat, dat
Bijbelsche

een geloovig

zinning, die

tel kon zon-

Kerk en de

t een inlei-

zing bie-

over de be-

zing voor de

loos over de

Fongelings-

el.

odistisch en

k hier zuiver

dat geheel

gewenschte

is om strijd

kerkeraden

en zijn weg.

het tweede

het licht.

id van den

in besprekt

ooze, 2^e.

tong, 4^e.

tem ter be-

het eerste

end middel

Spreken in

in haar inner-

iek.

onze Gere-

wijze uit

125.

en werkelijk?

ormeerden,

in Eenigheid,

in staat aan-

en dr. War-

beelden in

in op te be-

telijk te ma-

en laten op

mulier:

en ontvangen

anderen des

1 niet mogen

en worden."

... wij bid-

aanzen, en

Zoon Jezus

l en Vader,

en kinderen

maten van

zo tot Uwe

bekrachtigd." Derhalve moet het zijn aangebracht,
KERK de (z.g.) Doop bedienend werd; dus in de
oogenblikken, die er verlopen zijn tusschen
het inbrengen van de kinderen vóór den pre-
stoen en het toetreden van den dominee tot het
sprengbekken.

Wat door den dienst van den predikant ge-
schiedde aan het sprengbekken, was Gods ver-
zegeling en bekrachtiging; niet de genadewel-
daad zelf!

Hoe is deze wedergeboorte, deze aanneming,
geschied?

Dit het weet, zegge het.

Zijn er Gereformeerden, die werkelijk gelooven
wat het Formulier hier leert?

Nu weet en doorziet een ieder, hoe vol-
komen onwaar, onjuist en leugenachtig het
is, te zeggen, dat naar onze leer de kinder-
kens vóór de ten Doop komen »buiten het
Rijk van God" zouden staan, en »in gedoopt
te zijn, »in dat Rijk zouden wezen".

Er staat duidelijk, dat ze vóór den Doop
in Christus geheligd zijn, en daarom als
lidmaten van Christus en als erfgenamen van
het Rijk Gods behooren gedoopt te wezen.

Dit moet de schrijver geweten hebben,
want hij las heel het Formulier blijkbaar door.

Maar wat dan te zeggen van een pole-
mie, die zoo opzettelijk valsche durft zijn?

Er is geen ander woord voor: Het is on-
waardig, den Christen niet betamende
polemie.

KUYPER.

Voor Koolwijke Scholen.

Ingekomen bij Dr. HOUTHAARD: Van N. N. te
Putten, voor Koolwijk f 10; gecollecteerd in
de Geref. kerk B. te Enschede f 6.33 1/2.

Voor onze Leeshilftheek.

In hartelijken dank ontvangen van K. Tekke-
lenburg te Arnhem, een pakje boeken.

Uit de Pers.

Niet onjuist karakteriseert Dr. Gipsen in de
Basin de verschillende richtingen in haar strijd
tegen het ongeloof, als hij schrijft:

De kerk, (ik spreek nu van alles wat kerk ge-
noemd wordt, niet uitsluitend van hetgeen wij
als de ware kerk erkennen) de kerk moet onder
deze macht der eeuw leven, zich handhaven, en
haar leven onder de volken, met meer of minder
gunstige omstandigheden, voortzetten, en meer ver-
dedigend dan aanvullend optreden, handhavende
haar goed recht.

De Roomsche kerk doet dit door voornamelijk
haar werken van barmhertigheid op den voorgrond
te plaatsen en daardoor de gevolgtrekking af te lei-
den, dat zulke vruchten niet kunnen groeien aan
een kwaden boom; de verstandelijke ontwikkeling,
van hen die daartoe vatbaarheid hebben, met kracht
en beleid te bevorderen; kunsten en wetenschappen
en de liefde tot deze te beoefenen en aan te kwe-
ken; en, door daartoe bekwaam voorwerders,
het betoeg te doen leveren, dat geloof en weten-
schap niet vijandig tegenover elkander staan, maar
dat de ware wetenschap juist gevonden wordt bij
hen, die aan een openbaring Gods aan de men-
schen gelooven, en als het doel ook der wetenschap
bepelden: God alleen zij de eer!

De Protestantische kerken kunnen, uit den aard
der zaak, niet met een samengetrokken kerk tegen
den geest der eeuw optreden, angelen zij zelve
voortuigen van dien geest zijn geworpen, en kracht-
tijke instellingen zijn, die de heerschappij van dien
geest onder het volk ontspreiden. Van haar het ver-
schijnsel der nieuwwetserse volkerken, door den
staat gesubsidieerd en door het intellect, in het
belang der opklaring, in stand gehouden en be-
scherm, voor zoover in die genootschappen na-
werk en gist en hoop, al wat omgaat in en bij
het denkend deel der natie, de verlichten, de man-
nen van het verstand.

Tegen dien geest der eeuw is en moet echter,
door voorgangers en leden van de volkerkerken,
gemind en gestreden, op verschillende wijzen en
met onderscheiden middelen. Om bij ons vader-
land te blijven, kunnen we van het volgende spreken:

De apologetische methode, die zich ten doel
stelt de openbaring te verdedigen tegen de aan-
vallen van het intellect, gelijk de oude leerzamen
deden tegen het Heidentum.

De kritische methode, die de wijsbegeerte der
euw en wat zij den weg tot kennis, het wezen
onzer kennis enz. noemt, aan een scherp weten-
schappelijk onderzoek onderwerpt, en het onhou-
bare er van uitsprekt, maar ook tegelijkertijd de
kerkelijke aannames, Gods den mensche, zonde,
de genade en de laatste dingen, zoodanig kritiseert,
dat het werkelijk van al die leerstukken verdwijnt,
en vernieuwde namen nog blijven bestaan.

Verder de ethisch-practische methode, die den
strijd op wetenschappelijk en dogmatisch-kerkelijk
gebied opgeeft, en zich toezicht op de redding der
zielen van den drank, de onthouding, en schietingen
van allerlei aard, voor oud en jong, voor mannen
en vrouwen, in het leven roept; daarin de goede
zeden van het Christendom poogt te handhaven en
te verbreiden; krachtig bevoordert het Christelijk
onderwijs in de volkscholen, en poogt geheel het
lager onderwijs aan de staatsorgaan te onttrekken,
aan de Christelijke school dezelfde rechtspositie te
geven, die het neutrale staatsonderwijs bezit.

Voorts de ethisch-mystische methode, die de pan-
theïstische wijsbegeerte, vermengd met theosofische
bespeelingen, toepast op de openbaring en de
overgeleverde kerker, de letterkundige christelijke
onderzoekingen aangaande den oorsprong en den
inhoud der Bijbelboeken aanvaardt; en tot de slo-
som komt, dat het Christelijk geloof niet staat of
valt met den Bijbel, omdat dit geloof zijn grond
niet heeft in een boek, maar in de getuigenis des
Heiligen Geestes, linnen in het hart van den ge-
loovige, en in het onmiddellijk aanschouwen van
God en de eeuwige dingen.

Dan volgt de juridisch-confessionele methode,
die het oog richt op de quaestie van recht en on-
recht. Uitgaande van de bewering, — dat de
hedendaagse volkerker continuëert of voortzet
de Gereformeerde kerk, uit de dagen der reformatie,
en misdaan in de wettelijke openbaring van het lich-
nam van Christus in ons land, — beschouwt zij den
feitelijken toestand als in strijd met het recht, wil
de formulieren van eenheid niet zijn afgeschied, dat
bevoegdheid daartoe zelfs niet bestaat, en in de
reglementen van de nieuwwetserse volkerker zelfs
handhaving van de leer gesicht wordt. Een man
zonder hoofd is krachtens deze methode toch een
man met een hoofd; wij degene die hem het
hoofd afsloeg, daartoe het recht niet had, en dus
een wederrechtelijke daad pleegde. Feitelijk heeft
de man dus zijn hoofd kwijt zijn; rechtens heeft hij
het nog.

Ten laatste van alle komt dan de Gereformeerde
beginselenmethode. Deze methode gaat uit van
de grond- of moedergedachten, die door Calvin
en, op zijn voetspoor, door de beste Gereformeerde
schrijvers, uit de H. Schrift zijn afgeleid, aan de
beleidensschrijvers lat aanzien schoenen, en toege-
past zijn op kerk, staat en maatschappij, om heel
het leven, of het aardsche bestaan, te regelen naar
het Woord Gods, en alles te schilderen en te rich-
ten tot verheerlijking van God, die zich in zijn
Woord openbaard heeft.

Dere methode stelt intellect tegenover intellect,
steisel tegenover steisel, wetenschap tegenover
wetenschap, kunst tegenover kunst, staatsrichting
tegenover staatsrichting, maatschappij tegenover
maatschappij; en, in z. w., leeft zelfstandig

uit een eigen beginsel, en streeft er naar, kerk,
staat en maatschappij, naar de gevolgtrekkingen,
die in dit beginsel liggen, in te richten en te re-
geeren.

Als ge dit goed begrijpt en doorziet, zal het u
niet verwonderen, dat deze methode beurtelings als
rood-revolutionair en totaal verondersteld weers-
taand wordt, en dat, waar al de andere methoden ook
in verschillen, zij hierin overeenkomen, dat de
Gereformeerde-beginselenmethode moet tegenge-
gaan worden, wijl zij of tot een ree consequente
revolutie voert, of de menschele samenleving
die eenen schijnbaar brengt. Men noemt deze
methode ook wel het Neo-Calvinisme, om haar te
onderscheiden van het oude Calvinisme, wijl het
v. a. b. v. in de leer van de Overheid ten aanzien
van de kerk en de daartuit afgeleide verhouding
van kerk en staat, tot andere gevolgtrekkingen
komt, dan de Gereformeerde of Calvinistische
schrijvers uit vroeger dagen en de confesie zelve.

Dere Gereformeerde-beginselenmethode heeft,
ofschoon zij de jongste is, al heel wat beweging en
splitting in den lande te weeg gebracht. Wel een
bewijs, dat zij dieper gaat dan de oppervlakte en
werkelijk een methode is van beginselen.

Over hare zelf vermaandelijke uitkomsten te oor-
deelen, zal het thans levende geslacht, naar den
mensche gesproken, wel niet gegeven zijn. Want
beginselen zijn als zaadkorrels, die langzaam we-
ken, en ten laatste den hardsten grond doen split-
ten en een weg rich banen voor haar eigen leven.

Dat echter die werking het eerst en het meest
op kerkelijk gebied geschiedt, ligt in den aard der
beginselen zelve. En vandaar de quaestie over de
opvoeding tot den dienst des Woords, en de vraag
of deze, naar den eisch van het beginsel, Univer-
sitair of Seminariaal moet zijn. Die vraag staat
niet alles in verband met, in de wereld van het
denken, thans aan de orde is. Zij is een deel, zij
het ook een belangrijk deel, van geheel de Calvi-
nistische levensopvatting. En doordien de toe-
standen op elk gebied zoo ingewikkeld zijn, is ver-
gissing en misverstand, ook onder de uitnemendste
mannen, mogelijk niet alleen, maar bepaald aan-
wezig, in het wetenschappelijke, kerkelijke en poli-
tiek, waaruit nog veel kan voortvloeien, dat ons
de vraag herinnert: »Wachter, wat is er van den
nacht?"

Onze eenige aanmerking zou zijn, dat in
deze schets niet genoeg uitkomt, hoe krachtens
zijn historisch aandeel, alleen het Calvinisme,
evenals Rome, met een principieel, alles omvattende
levens- en wereldbeschouwing tegen de
Revolutie het Evangelie overleef.

Alle overige Protestantische richtingen leveren
stukwerk, en zijn daardoor en in den strijd met
Rome en in den strijd met het Rationalisme
tot geen afdoend verweer in staat.

KUYPER.

Onze eenige aanmerking zou zijn, dat in
deze schets niet genoeg uitkomt, hoe krachtens
zijn historisch aandeel, alleen het Calvinisme,
evenals Rome, met een principieel, alles omvattende
levens- en wereldbeschouwing tegen de
Revolutie het Evangelie overleef.

Alle overige Protestantische richtingen leveren
stukwerk, en zijn daardoor en in den strijd met
Rome en in den strijd met het Rationalisme
tot geen afdoend verweer in staat.

KUYPER.

ZESTIENDE JAARVERGADERING

VAN DE

Vereeniging voor Hooger Onderwijs

op Gereformeerden grondslag.

Sinds 1882 was de Jaarvergadering van de
»Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gere-
formeerden grondslag" niet in Leeuwarden ge-
houden. Op Woensdag en Donderdag 5 en 6
Juli kwam toen, in dezelfde zaal, de Jaarverga-
dering samen. Hoe zijn sinds de toestanden ver-
anderd! Om maar een naam te noemen, die
thans niet meer aan het hoofd der regelin-
ginscommissie staat zoodat veertien jaar geleden,
wijzen we op den reeds ontslagen W. M. Op-
peijck, (den Provinciaal Directeur van Friesland).
Ware »vader Ploos van Amstel" nog in leven,
den Reitsmussen herder hadden wij zeker op
deze Jaarvergadering niet gemist.

De gedeelten aan zoolven die heengingen
stemmen tot weemoedigen ernst, vooral in de
dagen die de Vereeniging nu dooreleeft, en die
jaarvergadering, thans te Leeuwarden gehouden,
niet met vroolijke blijdschap zoodat weleer, maar
onder omstandigheden, die een schaduw wer-
pen op haar pad, tegemoet werd gegaan.

Maar toch, ook aan de andere zijde is er re-
den tot dank.

Want zijn er velen heengegaan, hoevelen gaf
de Heere niet in hun plaats terug, jonge man-
nen, kweekelingen onzer Universiteit, die het
Calvinistisch beginsel indragen en hooghouden
in allerlei kringen van ons volk en arbeiden
met nieuwe kracht.

Werd voor veertien jaar op de Meeting te
Leeuwarden door Dr. Kuyper de vraag behan-
deld: Welke zijn de vooruitzichten voor de stu-
denten der Vrije Universiteit? — het heden geeft
op de vraag een welkend antwoord, dat tot
grootte dankbaarheid steunt.

Dat onze vereeniging nog vele vrienden bezit
en een groote schare van mannen en vrouwen
in Friesland haar lief heeft, daarvan getuigt het
groot aantal aanwezigen, dat Woensdagavond —
nu niet naar de Grote Kerk, zoodat weleer —
maar naar de ruime Noordkerk optrok, ten-
einde zich neer te zetten onder het gehoor van
Prof. Dr. W. Geestink, die de Ure des Gebeds
zou leiden.

Dit deed de spreker naar aanleiding van de
woorden van Psalm 33 vs. 22: Uwe goedertieren-
heid, Heere! zij over ons; gelijk wij op
U hopen! Van zijn schoone rede volgde hier
een beknopte samenvatting:

Thans saamgekomen, zoo ving Spr. ongeveer
aan, om te bidden voor onze Vereeniging en
hare jaarvergadering op morgen, welke de
Heilige Geest zelf in ons die eenheid van ge-
bedstemming, welke ook het deel moet zijn ge-
weest bij Augustinus' doop in den Paarschicht
van 387 te Milaan. Een eenheid, die de
overleving zoo schoon uitdrukte door toen het
Te Deum te laten ontstaan, door een drijving
des Geestes, en machtige bezieling beide, man-
nen zonder voorafgaand overleg in beurtzang
op de lippen geleed.

Met een woord aan Psalm 33: 22 ontdeed
eindigt deze hymne. Zij dit woord: Uwe goedertieren-
heid, Heere! zij over ons; gelijk wij op
U hopen, de toelichting tot ons gebed.

In dit woord, zelf een gebed, eindigt het
»nienwe" lied, waartoe Gods kinderen in dezen
Psalm worden opgewekt.

Het zingt van de heerlijkheid des Heeren, maar
ook van de welgelukzaligheid van zijn volk. In
dat laatste dekt de echo van Mozes' woord
(Deut. 33: 29), en wijst er op, hoe juist in de
bescherming van Jehova die welgelukzaligheid is
gegrond.

Israel heeft dat verstaan en zingt dan ook:
Hij is onze Hulp en ons Schild.

Dat is de stemming van het blijmoedig toe-
zicht. En dat blijmoedig toezicht heeft zijn
vasten grond in het vertrouwen op »Heeren
heiligen Naam, op zijn openbaring.

»Heeren volk bidt hier: Uwe goedertierenheid
zij over ons, gelijk wij op U hopen.

Uit heel dit woord spreekt: »vrijmoedigheid
het gebed om goedertierenheid.

De bede om goedertierenheid, recht verstaan,
wijst op een toestand van meerder of minder
elentie. De goedertierenheid toch is een van
die deugden in den Heere, die juist tegenover
de ellende van zijn schepel uitschittert. Bepaal-
delijk tegenover de ellende des natuurlijken

levens. Zoo bij Jozef in de gevangenis (Gen.
39: 21), bij de aarde om »menschen wil ver-
vloekt (Ps. 33: 5), bij een Jeremia op Jeruzalems
puinhopen (Klaagl. 3: 22). Bidden om goedertieren-
heid raakt niet zoodaer de zaligheid der
ziel dan wel het geluk, den voorspoed des na-
tuurlijken levens.

Voor zulk bidden is vrijmoedigheid noodig
en deze ligt dan ook uitgesproken in het: »gelijk
wij op U hopen. Dat laatste is evenals het
gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren
niet de verdienende oorzaak voor, maar wel het
»getuigenis der genade" van de gebedsverhooring.

Daar zijn toch dingen waar men »geen gebed
voor heeft". Geen gebed om goedertierenheid.
Geen gebed voor wat bij den Heere een aige-
naden zaak is; voor wat wij vast overtuigd zijn
dat ingaat tegen Zijn eere; voor wat ons hart
niet heet en op onze ziel niet klemmt. Waar wij
het getuigenis der genade in het hart hebben,
dat deze drie zaken juist anders staan, zal de
vrijmoedigheid daarentegen wel bestaan. Alnaar
de vrijmoedigheid voor het gebed om goedertieren-
heid groter is, zal de spunkracht onder
ziel bij het bidden om die goedertierenheid
sterker zijn.

Voor onze Vereeniging en haar jaarverga-
dering mogen wij thans zeer zeker wel bidden om
»Heeren goedertierenheid. Wel heeft haar
leven aanvankelijk gebloeid, maar in de laatste
jaren is het anders. Ons leven klijnt. De oor-
zaken daarvan hier voor u uiteenzetten, zegt spre-
ker, zou mij het rechtmatig verwijt berokkenen:
Ja, Eliza: Ik weet het ook wel, zijt gij stil.

Bovenal, het opstellen van de historis morbi
is de taak van den geneesheer; desverlangd kan
de kranke er kennis van nemen; doch anders is
de taak van den Evangeliedienaar, geroepen aan
de sponde van den kranke om te bidden.

Wij willen bidden Uwe goedertierenheid Heere!
zij over ons. Ook op den dag van morgen.
Welk een verschil tusschen onze vroegere en
latere samenkomsten. Vroeger was onze Calvi-
nistendag een feestdag voor het Gereformeerde
volk. Hoe is het anders geworden. Vele Gere-
formeerde belijders onttrokken zich aan wat hen
en ons saambracht: het hooger onderwijs op
Gereformeerden grondslag, juist toen de kerk
met daden toonde, dat zij nog haar Gereformeer-
den grondslag liefhad.

En thans is er weder verschil. Nu niet van
kerkelijken, maar van wetenschappelijken aard.
Zij, die het voor ons hebben gepreid, zeggen,
dat het een verschil van standpunt is. Een hoogst
bedenklijk verschil. Te meer, omdat hier over-
tuiging tegen overtuiging staat en met overtuiging
spele niet. Zij laten zich dan ook niet
bedekken onder de goedkoopste kunstbloemen
eener valsche gemeedelijkheid, en zijn evenzoo
te ernstig voor een dialectisch toernooi.

Maar ook niet een streng wetenschappelijke
redeneering komt men bij zulke contradictoire
overtuigingen niet verder, want zij missen de
hoogere eenheid. Te inniger zij daarom ons
gebed om »goedertierenheid. Niet dat het onware
en onzedelijke geschiedt, maar dat de boze
hartstocht, die in ons aller ziel is, moge ongeest
in de aandoening van heilige smart; maar, dat er
de broederlijke liefde blijve; maar, dat er
vermoedelijkheid zij.

Hebt gij vrijmoedigheid tot dit gebed om »goe-
dertierenheid, zoodat ook gij zeggen kunt: »gelijk
wij op U hopen? Maar immers, is het niet onze
Vereeniging geen aigeen zaak. Daartoe gaf
God de Heere ons te vele blijken van zijn gunst.

Seeds, ook bij de ongunst der tijden, had zij,
de Vereeniging, van niet vele edelen en niet vele
rijken, brood voor haar kind.

Wel had zij van »buiten strijd en van binnen
vrees", doch de Heere was steeds haar hulpe
en haar Schild. Maar immers ligt in haar be-
doelen het zoeken van de eere Gods.

Hooger onderwijs eischt niet alleen uitsmet-
ting van wat er is, maar ook van wat er moet
zijn. Verklaring van gronden en oorzaken, van
kennis en feiten is zeker noodig, maar de massa
positieve feiten zonder inzicht van wat achter die
feiten ligt vormt nog geen wetenschap.

Dit raakt de beginselen. De beginselen van
iedereit, maar ook van wat daar achter ligt,
van de hoogere en hoogste beginselen, waarbo-
ven uitgaat gij niet kant, wat uw grondslag zijn
moet, uw begin of uw einde al naar gij in uw
denken afschijft of opklapt.

Hiet nu ligt wat scheiding maakt tusschen ons
en het Hooger Onderwijs der Overheidsscholen.
»Wij vertrouwen op den Naam van »Heeren
heiligheid" ook voor de wetenschap. Die Naam
toch, zijn openbaring, beschreven in de heilige
Schriftuur, is naar onze overtuiging niet slechts
openbaring tot zaligheid, maar ook tot kennis
van die hoogste beginselen, welke heel ons den-
ken en leven beheerschen.

In de Christelijke wereld heerscht reeds over
vele der beginselen eenstemmigheid, doch ook
over veel wat beginsel is heerscht in die wereld
verschil. Verschil tusschen Roomsche en On-
roomsche, tusschen Lutherische en Gereformeerde,
tusschen Arminiaan en Calvinist.

Voor de Theologie is dat in de 16e en 17e
eeuw op de voornaamste punten uitgesproken en
vrucht van dien strijd was de Confessie. Daarom
heeft dan ook het onderwijs in de Godgeleerd-
heid aan onze School zoo veel gemakkelijker
taak.

Dan voor de andere takken van wetenschap,
zijn die beginselen nog niet, of nog niet ten volle
ontsluisd.

Nu vertoont de Christelijke wereld in al haar
schakeeringen een eigen leven, en naar mijn
overtuiging, zegt spr., is dat leven, waarop Cal-
vin zijn stapel drukte en in denken en in willen,
het meest zuivere.

Het Calvinisme begon in de Schrift de be-
ginselen na te speuren ook voor die andere
takken van wetenschap, doch in de 18de eeuw
werd het gebroken in zijn kracht.

De negentiende eeuw gaf een opleving te aan-
schouwen, toen de Heere zijne goedertierenheid tot
dat ingezonden Calvinisme wendde. Eerst in
de kerk, ten onzent, bij de mannen der Sepa-
ratie, toen in den Staat bij Groen van Prin-
ster, thans in de wetenschap bij de Vrije
Universiteit.

In aansluiting aan wat reeds is gezegd, moet,
naar sprekers overtuiging, wat reeds gevon-
den werd bijgevoegd, en door voortgaand
zoeken, de verkregen schat worden verrijkt.
Zoo alleen kan men weer komen tot die »zuivere
Christelijke, — immers Calvinisme bedoelt niet
anders — tot die zuiver Christelijke wijsbegeerte,
waarnaar ook de mannen der natuurkundige
wetenschappen onder ons, zoo verlangend vinden.

En eindelijk, hebt gij vrijmoedigheid tot het
gebed om goedertierenheid?

Maar immers, de nood der tijden dringt en
in dien nood de roeping Gods, ook tot U.

De waarheid van het »alle kennis verzamelt
verzaamt smart" wordt door de moderne
wetenschap ook hierin ondervonden, dat de
hoogere beginselen, de diepste gronden en laatste
oorzaken hier verborgen zijn en naar zij zelve
meent eeuwig zullen blijven.

Tragisch einde eener eeuw, die ingeloid is
door die wijsbegeerte welke zich de »kritische"
noemde, en w'er wezen juist daarin bestond, dat
zij de oorsprongen zou naspeuren. Niets als ge-
geven aannemen, alles in zijn ontstaan onder-
zoeken en beoordeelen z.zu.

Zeker naan het menschelek kunnen in die eeuw
toe, maar kunnen is nog geen kennen en weten-
schap iets anders dan kunst.

En lid der Fransche academie schreef dan
ook ten vorigen jare in een zeer voornaam tijds-
chrift, dat die moderne wetenschap, zoodat geen
volgsagen bankroet, dan toch een gedeeltelijk
failliet had gemaakt".

En ook voor het praktische leven heeft dit
alles zijn betekenis.

Ook de wetenschap van het zedelijk leven,
om iets te noemen, zoekt naar beginselen voor
haar antwoord. Onder anderen op de vraag:
hoe men handelen moet. Voor ons is dit han-
delingsgrond in de geboden des Heeren; de
zedelijkheid misliden op den Godsdienst gegrond.
Sedert het begin der eeuw is echter juist het
omgekeerde geleerd. Men zoekt voor zijn moraal
dus andere gronden. En men meende die te
vinden eerst in de bespiegeling en later in de
wet der ontwikkeling van het hoogere uit het
lagere leven, maar thans reeds gaan er stemmen
op, die heel uw zedelijkheid als dwaasheid ont-
kennen. De stemmen van de »marchisten" in de
moraal. Niet de ruwe »compagnons" die bom-
men werpen in kerken en schouwburgen, maar
de mannen van het intellect als Nietzsche de
wijze en Ibsen de dramaturg uit het Noor-
den, voor wie plichtsbesef een spook is.

Uw goedertierenheid Heere! zij over ons —
gelijk wij op U hopen!

Moge de Geest ons hebben gegeven de vrij-
moedigheid tot het gebed om goedertierenheid.
Vergeten wij daarbij niet, dat tusschen onze
ellende en onze schuld, tusschen onze smarte en
onze zonde verband is.

Brengt dit ons ook tot veroetmoediging. Een
ieder onder onderzoek zijn hart en werk.

Dan, bij God is vergeving.
Bij Hem is goedertierenheid.

Thans voegt ons geen Te Deum, eet een de
profundis.

Maar toch nemen wij uit het Te Deum de
laatste woorden, de woorden van onzen psalm
over: